

TÜRKİYE’DE HEMŞİRELERİN KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIK, BECERİ, FARKINDALIK DÜZEYLERİ VE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLER: GÖZDEN GEÇİRME

ÖZET

Kültür, bireylerin hem maddi hem de manevi üretimlerinin tümüdür, Hemşireler; birey, aile ve toplumların kültürel açıdan farklılaşabileceğini düşünerek bu yönde bakış açısı geliştirmelidirler ve bireylere o yönde yaklaşım göstermelidirler. Kültürel olarak kendini geliştiren hemşireler, sağlık bakım uygulamalarını sürdürürken kültür temelli farklılıklara karşı duyarlı tutum sergilerler. Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de hemşirelerin kültürlerarası duyarlılık, beceri, farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi ve kültür ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesidir.

Ülkemizde hemşirelerde kültür konusunda yapılan 2010 yılı ve sonrası çalışmaları belirlemek için ULAKBİM, google akademik, Türkiye Klinikleri, online ve basılı ulaşılabilen kaynaklar taranmıştır. Hemşirelerde yapılan kültür ile ilgili çalışmaları taramak için “kültür, hemşire, hemşirelik, kültürel duyarlılık” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Ulaşılabilen her çalışmanın yine kaynakçaları taranarak yeni kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilen Ulusal Araştırma Sayısı 13’dir. Araştırmalarda kullanılan ölçekler Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, Kültürlerarası Beceri Ölçeği ve Kültürlerarası Farkındalık Ölçeği’dir. Araştırmalarda ölçek puanları ile istatistiksel olarak anlamlı sonuç veren değişkenler araştırmamızda bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma sonuçları Ölçek puanları, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışılan birim, dil, bakım verme ve eğitim alma açısından ortak sonuçlar başlığı altında özetlenmiştir. Çalışma sonuçlarına dayanarak; yaşı düşük olanların, klinik/yoğun bakım dışında çalışanların, ön lisans veya üzeri eğitime sahip olanların, yabancı uyruklu hastaya bakım verenlerin ve kültürel bakıma ilişkin herhangi bir eğitim alanların kültürlerarası duyarlılık, kültürlerarası beceri ve kültürlerarası farkındalık durumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelerde konuya ilişkin farkındalık kazandırmaya yönelik hizmet içi eğitim verilmesi, lisans eğitiminde kültür eğitimi/dersi verilmesi konularında gerekli girişimlerin yapılması ve konuya ilişkin girişimsel çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Hemşire, Hemşirelik, Kültürel duyarlılık

INTERCULTURAL SENSITIVITY, SKILLS, AWARENESS LEVELS AND RELATED VARIABLES OF NURSES IN TURKEY: A REVIEW

ABSTRACT

Culture is all of the material and spiritual production of individuals. Considering that individuals, families and societies may differ culturally, nurses should develop a perspective in this direction and approach individuals in that direction. Culturally self-developing nurses, display a sensitive attitude towards

culture-based differences while maintaining their health care practices. The aim of this study is to determine the intercultural sensitivity, skill, awareness levels and related variables of nurses in Turkey.

Within the scope of this research, ULAKBİM, google academic, Türkiye Klinikleri, online and printed resources were scanned to determine the studies on culture in nurses in our country in 2010 and later. The keywords "culture, nurse, nursing, cultural sensitivity" were used to scan the studies on culture in nurses. The references of each work that can be reached was scanned and different research were tried to be reached. The number of national research available is 13. The scales used in the studies are Intercultural Sensitivity Scale, Intercultural Competence Scale and Intercultural Awareness Scale. In the studies, the variables that give statistically significant results with scale scores were evaluated as findings in our study.

The results of the study are summarized under the heading of common results in terms of Scale scores, age, gender, marital status, educational status, unit of work, language, caregiving and education. Based on the results of the study; It was concluded that the intercultural sensitivity, intercultural skills and intercultural awareness status of those who are young, those who work outside the clinic/intensive care unit, those who have an associate degree or higher education, those who care for foreign patients and those who have any training in cultural care are more positive. In line with these results, it is recommended to provide in-service training to raise awareness of the subject in nurses, to make necessary attempts to give cultural education/lessons in undergraduate education, and to increase interventional studies on the subject.

Keywords: Culture, Nurse, Nursing, Cultural sensitivity

GİRİŞ

Kültür; toplumlardaki bireyler tarafından öğrenilip, saklanan, paylaşılan ve geçmiş nesillerden yeni nesillere geçen her türlü tutum, davranış, inanç, örf ve adetleri yapısında taşıyan toplumsal miras şeklinde açıklanmaktadır (Kargın ve Çapar Çiftçi, 2020). Aynı zamanda kültür; bireylerin hem maddi hem de manevi üretimlerinin tümüdür (Özkan, 2021). Bireyler kültürü bilinçli ya da bilinçsiz olarak genellikle dil ve tutumlar aracılığıyla öğrenirler (Kargın ve Çapar Çiftçi, 2020; Kürtüncü ve ark 2018; Tanrıverdi 2017).

TDK kültürü; *“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin”* şeklinde tanımlamıştır (TDK, 2021).

Bireyler arasındaki iletişimin sonucu olarak kültür kavramı oluşmuştur; bu nedenle bireylerin sağlık konusundaki ihtiyaçları kültürel yapılarına göre değişebilir. Profesyonel bir meslek olan hemşirelik; bireylerin kültürel değerlerini, yaşama biçimlerini ve inançlarını temel alarak sağlık bakımı uygulamalıdır. Bu bakış açısında; birey çevresi ile bütün olarak değerlendirildiği için; bu durum kültür ve çevrenin birbirinden ayrılamayacağına kanıtı olarak görülebilir. Dolayısı ile bireyler fiziksel, çevresel ve kültürel olarak çevreden daima etkilenir. Hemşireler sağlık bakımı sağlarken bu durumu kesinlikle göz ardı etmemelidir (Özkan, 2021; Douglas ve ark, 2013; Tosun ve Sinan, 2020).

Hemşirelik; bireyleri hem sağlıklı hem de sağlıksızken holistik biçimde inceleyip bakım sunan profesyonel bir sağlık disiplini. Bireyin yaşamının başlangıcı ile doğum öncesi gelişiminden yaşamının sonuna dek devam eden süreçlerde hemşirelerin üstlendikleri roller ve sorumluluklar bulunmaktadır. Bu rol ve sorumluluklar sayesinde hemşireler; birey, aile ve toplumun sağlığını korumak, hastalıkları önlemek ve iyileştirmek; aynı zamanda etkili başa çıkma yollarının öğrenilmesini sağlamak için mevcut süreçleri kolaylaştırırlar. Hemşireler; hem sağlıklı hem de sağlıksız bireyler ve aileleri ile iyi iletişim kurabilen, psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunları iyi gözlemleyebilen sağlık profesyonelleridir (Tanrıverdi ve ark 2019; Chen ve ark 2018; Tanrıverdi 2017; Turan ve ark, 2010).

Hemşireler; birey, aile ve toplumların kültürel açıdan farklılaşabileceğini düşünerek bu yönde bakış açısı geliştirmelidirler ve bireylere o yönde yaklaşım göstermelidirler. Eğer hemşireler toplum tarafından kabul görmeyecek biçimde yaklaşım gösterirlerse sağlık bakım hedeflerine ulaşamamak gibi olumsuz sonuçlar ile karşılaşabilirler. Kültürel olarak kendini geliştiren hemşireler, sağlık bakım uygulamalarını sürdürürken kültür temelli farklılıklara karşı duyarlı tutum sergilerler. Hemşireler çeşitli kültürler ile çalışırken profesyonel meslek bilgisi ile sağlık bakımı verdiği hastanın kültürünü iyi şekilde anlamalıdır. Aksi takdirde birey ile çatışmalar, iletişim bozuklukları, sağlık bakımında eşitsizlik vb. durumlar meydana gelebilmektedir (Kargın ve Çapar Çiftçi, 2020; Chen ve ark 2018; Tanrıverdi, 2015).

İnançlar ile kültürel değerler holistik yaklaşımla bireylerin ihtiyaçlarını etkin ve etkili şekilde yerine getirmek için oldukça önemli faktörlerdir. Hemşire; farklı kültürlerin bilincinde değilse bireylerin davranışlarını yanlış yorumlayabilir; aynı şekilde bireyler de

hemşirelerin davranışlarını anlamlandıramayarak reddedici davranabilir. Bu durumun sonucunda kültürel çatışmalar ya da iletişim sorunları meydana gelebilir. Durumdan etkilenen bireylerin sağlık durumu bozulabilir. Hemşirelerin hem bireyi hem de aileyi merkez alarak kültürel yeterli bakım sağlamaları profesyonel bir görev olmanın dışında etik bir zorunluluktur (Tanrıverdi, 2015; Tosun ve Sinan, 2020).

Tosun ve Sinan (2020)'a göre kültürlerarası hemşirelik kavramı gelişmekte olan ülkelerde iyi bilinmemektedir. Kültürlerarası hemşirelik kavramı günden güne önem kazanmakta olup; içinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılda daha da önemli hale gelmiştir. Bu sebeple hemşireler sağlık hizmeti sunarken bireylerin kültür kavramını mutlaka göz önünde bulundurmalıdır. Günümüzde bilim, teknoloji, iletişim vb. çeşitli gelişmeler yaşanırken kültürler birbirlerinden etkilenmiş ve kültürün evrensel boyutunu oluşturmuştur. Ülkemiz farklı ülkelere göç alan bir bölge olduğu için ülkemizde birçok kültürden birey yaşamını sürdürmekte ve bu bireyler sağlık bakım hizmeti almaktadırlar. Bakım alan bireylerin kültürel değerleri göz önünde bulundurulardan bakım almaları verilen sağlık bakımının kalitesini ve etkililiğinin sürdürülmesi açısından önem taşımaktadır (Temel 2008; Kargın ve Çapar Çiftçi, 2020; Özkan, 2021).

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de hemşirelerin kültürlerarası duyarlılık, beceri, farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi ve kültür ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Ülkemizde hemşirelerde kültür konusunda yapılan 2010 yılı ve sonrası çalışmaları belirlemek için ULAKBİM, google akademik, Türkiye Klinikleri, online ve basılı ulaşılabilen kaynaklar taranmıştır. Hemşirelerde yapılan kültür ile ilgili çalışmaları taramak için “kültür, hemşire, hemşirelik, kültürel duyarlılık” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Ulaşılabilen her çalışmanın yine kaynakçaları taranarak yeni kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilen Ulusal Araştırma Sayısı 13'dür.

Araştırmalarda Kullanılan Ana Ölçekler

Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ): Chen ve Starosta tarafından geliştirilip 2010 yılında Serap Bulduk, Hale Tosun ve Elif Ardiç tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek yirmi dört maddeden oluşur ve kültürlerarası duyarlılığı ölçmek için gerekli beş

duygusal boyutu içermektedir. Ölçeğin İletişimde Sorumluluk Boyutu 1, 11, 13, 21, 22, 23 ve 24. maddelerden, Kültürel Farklılıklara Saygı Boyutu 2, 7, 8, 16, 18 ve 20. maddelerden, İletişimde Kendine Güvenme Boyutu 3, 4, 5, 6 ve 10. maddelerden, İletişimden Hoşlanma Boyutu 9, 12 ve 15. maddelerden ve İletişimde Dikkatli Olma Boyutu 14, 17 ve 19. maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin 2, 4, 7, 9, 12, 15, 18, 20 ve 22. maddeleri ters olarak kodlanmaktadır. KDÖ, (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum şeklinde 5'li likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir KDÖ'nden alınabilecek puan 24-120 aralığındadır Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0,72, madde analizleri 0,13-0,66'dır. Herhangi bir kesme değeri olmayan ölçekte toplam puanın artması kültürlerarası duyarlılık düzeyinin arttığını göstermektedir.

Kültürlerarası Beceri Ölçeği (KBÖ): Portalla ve Chen tarafından geliştirilmiş olup; Yılmaz, Yıldırım Sarı ve Dağhan tarafından Türkçe uyarlama çalışmaları yapılan ölçek kültürel yeterliliğin davranışsal boyutu olan kültürel beceriyi ölçmektedir. Orijinalinde 20 maddeden oluşur ancak; Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışmaları sonucu 15 madde ve toplamda 3 alt boyuttan oluşmuştur. Davranışsal Esneklik (DE), Etkileşime Saygı (ES) ve Etkileşimde Rahatlık (ER) ölçeğin alt boyutlarıdır. Ölçek beşli likert tipi (1= hiç katılmıyorum/5=Tamamen katılıyorum) bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçeğin 9 maddesi ters puanlanmaktadır; Cronbach alpha değeri 0,79 bulunmuş olup ölçekten alınan puanlar arttıkça kültürel beceri düzeyi artmaktadır.

Kültürlerarası Farkındalık Ölçeği: Ölçek Rozaimie ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilmiştir ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Yakar Karabuğa tarafından (2016) yapılmıştır. Ölçek üç alt boyuttan (kültürel farkındalık boyutu, hissedilen kültürel farkındalık boyut, kültürel iletişim farkındalığı boyut) oluşmaktadır. Ölçek beşli Likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Ölçekten alınan en düşük puan 9-45 arasında puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanın düşük olması bireylerin kültürlerarası farkındalığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin cronbach's alpha katsayısı 0.73 olarak belirlenmiştir.

Nasıl Gruplandı?

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda yapılmış başka bir çalışmaya ulaşamadığı için araştırmalarda bilimsel nitelik açısından bir değerlendirme ve eleme yapılmamıştır. Araştırma kapsamında bir çalışmanın kongre sözel bildirisine diğer çalışmaların tam metin

haline ulaşılmıştır. Çalışmaların bilimsel araştırma yöntemleri açısından doğru olduğu varsayılmıştır.

Çalışma sonuçları ölçek puanları, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışılan birim, dil, bakım verme ve eğitim alma açısından ortak sonuçlar başlığı altında özetlenmiştir. Araştırmalarda kullanılan lekler Kültürlerarası Duyarlılık leği, Kültürlerarası Beceri leği ve Kültürlerarası Farkındalık leği'dir. Araştırmalarda lek puanları ile istatistiksel olarak anlamlı sonuç veren değişkenler araştırmamızda bulgu olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

1. Ölçek puanları: Ölçek puan ortalamaları

* Kültürlerarası Duyarlılık leği Puan ortalamaları orta üstü veya yüksek bulunmuştur (Kargın ve apar ifti 2020; Aslan ve Kızır 2019; Yılmaz ve ark 2019; Bıyıklı ve Zincir 2020; Kürtüncü ve ark 2018; Karaca ve Aydın zkan 2019; Gönderen akmak ve ark 2020).

* Yerel hastalara bakım veren hemşirelerin Kültürlerarası Farkındalık leği Puanı 20.15 ± 3.99 , çoğunlukla yabancı uyruklu hastalara bakım veren hemşirelerin Kültürlerarası Farkındalık leği Puanı ise 18.57 ± 4.50 olarak bulunmuştur (Tanrıverdi ve ark 2019).

* Hemşirelerin Kültürlerarası Beceri leği puanı 51.2 ± 6.5 olarak bulunmuştur (Yılmaz ve ark 2019)

2. Yaş: Genç olmak

* Hemşirelerin yaş ortalaması arttıkça sağlık hizmetlerinin kültüre uygun bir şekilde sunulması gerektiğini düşünme durumlarının azaldığı bulunmuştur (Yaman Aktaş ve ark 2016).

3. Cinsiyet: Erkek/Kadın olmak

* Erkeklerin Etkileşimde zgven Alt Boyutu puanları kadınlara göre yüksek bulunmuştur. Erkeklerin kültürlerarası ortamlarda kadınlara göre iletişimde daha öz güvenli olduğu tespit edilmiştir (Kargın ve apar ifti 2020).

* Kadınların Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur (Biyar ve ark 2018).

4. Medeni Durum: Bekar/Evli olmak

* Evli bireylerin bekarlara göre Etkileşimde Özen Alt Boyut puanları daha yüksek bulunmuştur (Kargın ve Çapar Çiftçi 2020).

* Bekarların Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği puanlarının evlilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Biyar ve ark 2018).

5. Eğitim Durumu: Ön lisans ve üzeri eğitime sahip olmak

* Öğrenim durumu yükseldikçe Kültürel yetkinlik düzeyinin de yükseldiği bulunmuştur (Yılmaz ve Çalışkan 2017).

* Ön lisans mezunlarının diğerlerine göre Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Gönderen Çakmak ve ark 2020)

6. Çalışılan Birim: Klinik Dışı Çalışmak

* Klinik dışı birimlerde çalışan hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği puanlarının klinik/yoğun bakımda çalışanlara göre yüksek olduğu bulunmuştur (Kürtüncü ve ark 2018).

7. Dil: Yardım ile İletişim Kurmak

* Göçmen hastayla yardım ile iletişim kuran hemşirelerin, aynı dili konuşan ve iletişim kurmayanlara göre İletişimde Dikkatli Olma Alt Boyut puanının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Gönderen Çakmak ve ark 2020).

8. Bakım Verme: Yabancı Uyruklu Hastaya Bakım Vermek

* Çoğunlukla yabancı uyruklu hastalara bakım veren hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Alt Boyut puan ortalamalarının genel olarak yerel hastalara bakım veren hemşirelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tanrıverdi ve ark 2019). Günde 1-2 yabancı uyruklu hastaya bakım veren hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği puanları daha yüksek bulunmuştur (Karaca ve Aydın Özkan 2019). Farklı kültürden

hastaya bakım verirken sorun yaşamayanlarda Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği puanları daha yüksek bulunmuştur (Karadağ Arlı ve Bakan 2017).

* Çoğunlukla yabancı uyruklu hastalara bakım veren hemşirelerin Kültürlerarası Farkındalık puanları ve Hissedilen Kültürel Farkındalık puan ortalamalarının genel olarak yerel hastalara bakım veren hemşirelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tanrıverdi ve ark 2019).

* Hastaların kültürünü tanıyarak verebileceği bakımın tedaviyi etkileyeceğine inananların Kültürlerarası Beceri Ölçeği puanları daha yüksek bulunmuştur (Yılmaz ve ark 2019).

* Hemşirelerin eğitim düzeyi arttıkça bakım kararlarının kültürden etkilendiğini düşünme durumlarının arttığı bulunmuştur (Yaman Aktaş ve ark 2016).

9. Eğitim Alma: Kültür Eğitimi Almak

* Kültür ile ilgili hizmet içi eğitim alanların ve kültürlerarası hemşirelik dersi alanların Kültürlerarası Duyarlılık Ölçek puanları daha yüksek bulunmuştur (Yılmaz ve ark 2019).

* Kültürlerarası hemşirelik kavramını bilenlerin ve konuya ilgi duyanların Kültürlerarası Duyarlılık Ölçek puanları daha yüksek bulunmuştur (Karadağ Arlı ve Bakan 2017).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonuçlarına göre yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışılan birim, dil, bakım verme ve eğitim alma ile hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyleri, Kültürlerarası Beceri Ölçeği ve Kültürlerarası Farkındalık Ölçeği puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır. Yabancı hastaya bakım verme, genç olma, kültür eğitimi alma, yabancılar ile iletişim kurabilmenin hemşirelerin kültürleri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına dayanarak; yaşı düşük olanların, klinik/yoğun bakım dışında çalışanların, ön lisans veya üzeri eğitime sahip olanların, yabancı uyruklu hastaya bakım verenlerin ve kültürel bakıma ilişkin herhangi bir eğitim alanların kültürlerarası duyarlılık, beceri ve farkındalık durumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelerde konuya ilişkin farkındalık kazandırmaya yönelik hizmet içi eğitim verilmesi, lisans eğitiminde kültür eğitimi/dersi verilmesi konularında gerekli girişimlerin yapılması ve konuya ilişkin girişimsel çalışmaların artırılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Altınkaya, O. & Amanak, K. (2020). Ebelik Öğrencilerinin Kültürel Duyarlılık İle Kültürel Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 10 (3), 378-383.
2. Arlı, Ş. K., & Bakan, AB. (2018). Cerrahi hemşirelerde merhamet ve kültürlerarası duyarlılığı etkileyen faktörler. STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 27(4), 277-283.
3. Aslan, S. & Kızır, Z. (2019). Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Kültürel Duyarlılıkları ile Kültürel Zekaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi , 6 (2), 115-120 .
4. Bıyıklı, K., & Zincir, H.(2020). Health Tourism Concept and Transcultural Nursing According to The Meaning Worlds of Nurses. *International Journal of Health Management and Tourism*, 5(3), 348-362.
5. Biyan, N. A., Aybaraz, E., & Erdoğan, K. (2018). Medikal turizmde duygusal zeka ve kültürel duyarlılık. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(C-IASOS Özel Sayısı), 52-70.
6. Bulduk, S., Tosun H., & Ardiç E. (2011). Türkçe kültürler arası duyarlılık ölçeğinin hemşirelik öğrencilerinde ölçümsel özellikleri. Turk Klin Tıp Etigi Hukuku Tarihi, 19(1): 25-31.
7. Chen, H.C., Jensen, F., Measom, G., Bennett, S., Nichols, N. D., Wiggins, L. & Anderton, A. (2018). Factors influencing the development of cultural competence in undergraduate nursing students. *Journal of Nursing Education*, 57(1), 40-43.
8. Douglas, M.K, Pierce, J.U, Rosenkoetter, M, Pacquiao, D, Callister, L.C, Hattar-Pollara, M, Lauderdale, J, ... Purnell, L. (2013). Standards of Practice for Culturally Competent Nursing Care: 2011 Update, *Journal of Transcultural Nursing*, 22(4), 317–333.
9. Gönderen Çakmak, H. S., Özer Küçük, E., Ağadayı, E., & Kahveci, R. (2020). Bir Araştırma Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılıkları ve Göçmen Hastalar İle İlgili Görüşleri. *Ankara Medical Journal*, 20(4), 882-894.
10. Karaca, T., & Aydın Özkan., S. (2019). Kadın Doğum Hemşirelerinin Kültürlerarası Duyarlılıklarının Belirlenmesi. 1. Uluslararası 4. Ulusal Kültürlerarası Hemşirelik Kongresi. 21-24 Ekim 2017, Şanlıurfa.

11. Kargın, M., & Çapar Çiftçi, M. (2020). Bir Üniversite Hastanesinde Klinikte Çalışan Hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılığının Belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 12(2).
12. Kürtüncü, M., Arslan, N., Çatalçam, S., Yapıcı, G., & Hırçın, G. (2018). Yataklı tedavi kurumlarında çalışan hemşirelerin kültürlerarası duyarlılıkları ile sosyo-demografik özellikleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkisi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 20(1), 44-56.
13. Özkan, M. (2021). Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarında Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Kültürlerarası Ve Etik Duyarlılık Düzeyleri Ve İlişkili Faktörler (Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
14. Tanrıverdi, G. (2015). Hemşirelerin Kültürel Yeterli Bakım İçin Uygulama Standartlarına Yaklaşımları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 31(3), 37-52.
15. Tanrıverdi, G. (2017). Hemşirelerde kültürel yeterliliği geliştirmeye yönelik yaklaşım ve öneriler. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 25(3), 227-236.
16. Tanrıverdi, G., Karabuğa, H. Y., Gürsoy, M. Y., Erdem, Ö., & Gülyenli, N. (2019). Farklı Hasta Profiline Bakım Veren İki Hemşire Grubunun Kültürel Duyarlılık ve Farkındalıklarının Karşılaştırılması. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(2), 26-37.
17. Temel, A.B. (2008). Kültürlerarası (çok kültürlü) hemşirelik eğitimi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 92-101.
18. Tosun, B. ve Sinan, Ö. (2020). Knowledge, attitudes and prejudices of nursing students about the provision of transcultural nursing care to refugees: A comparative descriptive study. *Nurse Education Today*, 85, 104294.
19. Turan, N., Öztürk, A., & Kaya, N. (2010). Hemşirelikte yeni bir sorumluluk alanı: tamamlayıcı terapi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(1), 93-8.
20. Türk Dil Kurumu (TDK). Kültür. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 04.12.2021).
21. Yakar Karabuğa, H. (2015). Farklı Kültürlerden Gelen Hastalara Bakım Veren Hemşirelerin Kültürlerarası İletişim Yeterliliği. (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
22. Yaman Aktaş, Y., Gök Uğur, H., & Orak, O. S. (2016). Hemşirelerin kültürlerarası hemşirelik bakımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 8, 120-135.
23. Yaman Aktaş, Y., Gök Uğur, H., & Orak, O. S. (2016). Hemşirelerin kültürlerarası hemşirelik bakımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 8, 120-135.
24. Yılmaz, M., Yeni, C., Avcı, E., & Uluk, N. (2019). Aile sağlığı merkezlerinde çalışan hemşire/ebelerin kültürel duyarlılık ve kültürel beceri düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(3), 170-178.

25. Yılmaz, M., Yıldırım Sarı, H., & Dağhan Ş. (2017). Kültürel etkililik ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. I. Uluslararası Sağlık Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı; 29 Haziran -1 Temmuz 2017; Aydın.
26. Yılmaz, S. H., & Çalışkan, H. (2017). Hemşirelerde Kültürel Yetkinlik Algısının İş Performansına Etkisi. Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi, 13(1), 127-149.